

Luento 2 (verkkoluento 2)

Ttk-91 järjestelmä

Käskyjen nouto- ja suoritussykli

Ttk-91 laitteisto

Tiedon sijainti

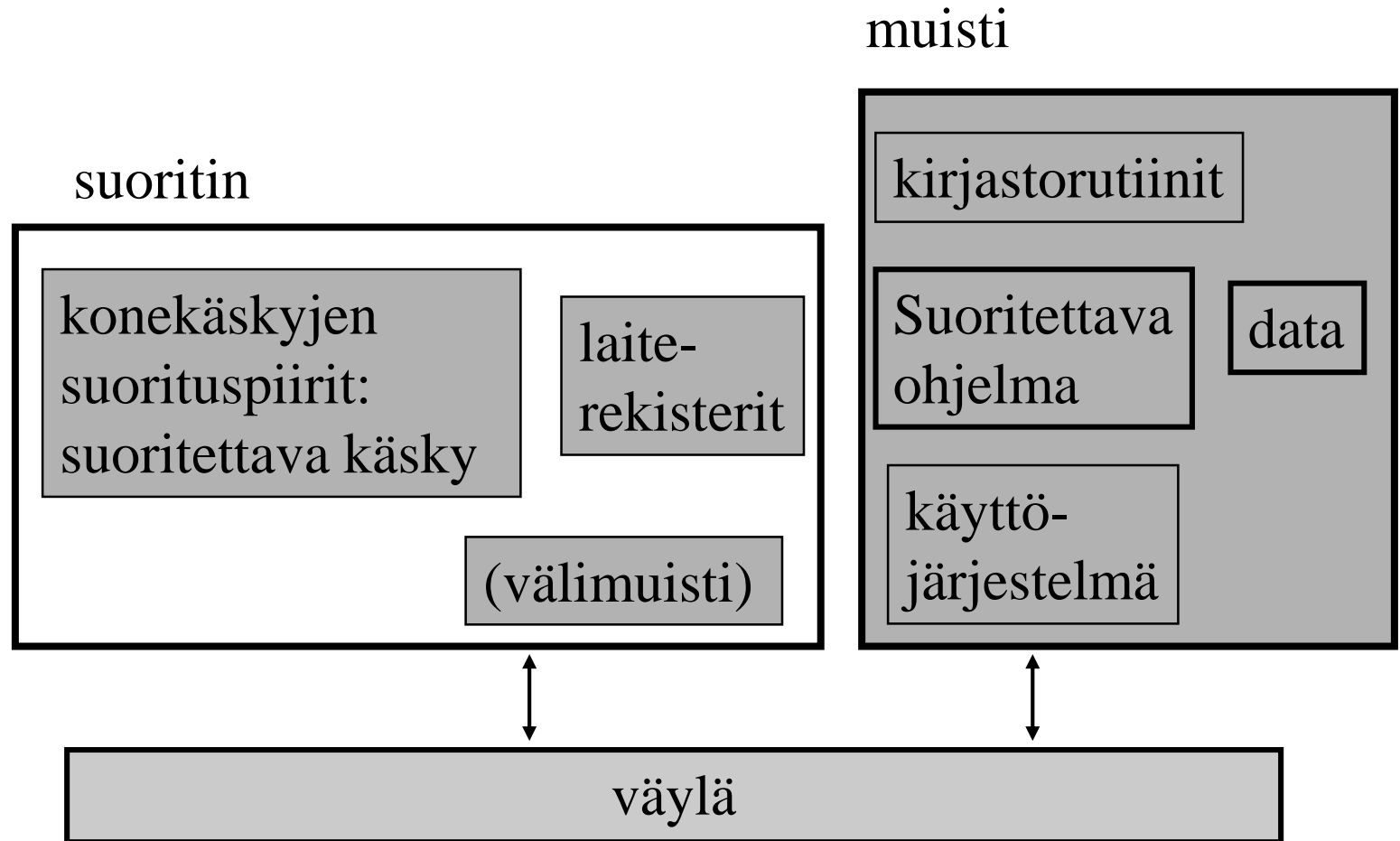
Muistitilan käyttö

Ttk-91 konekieli

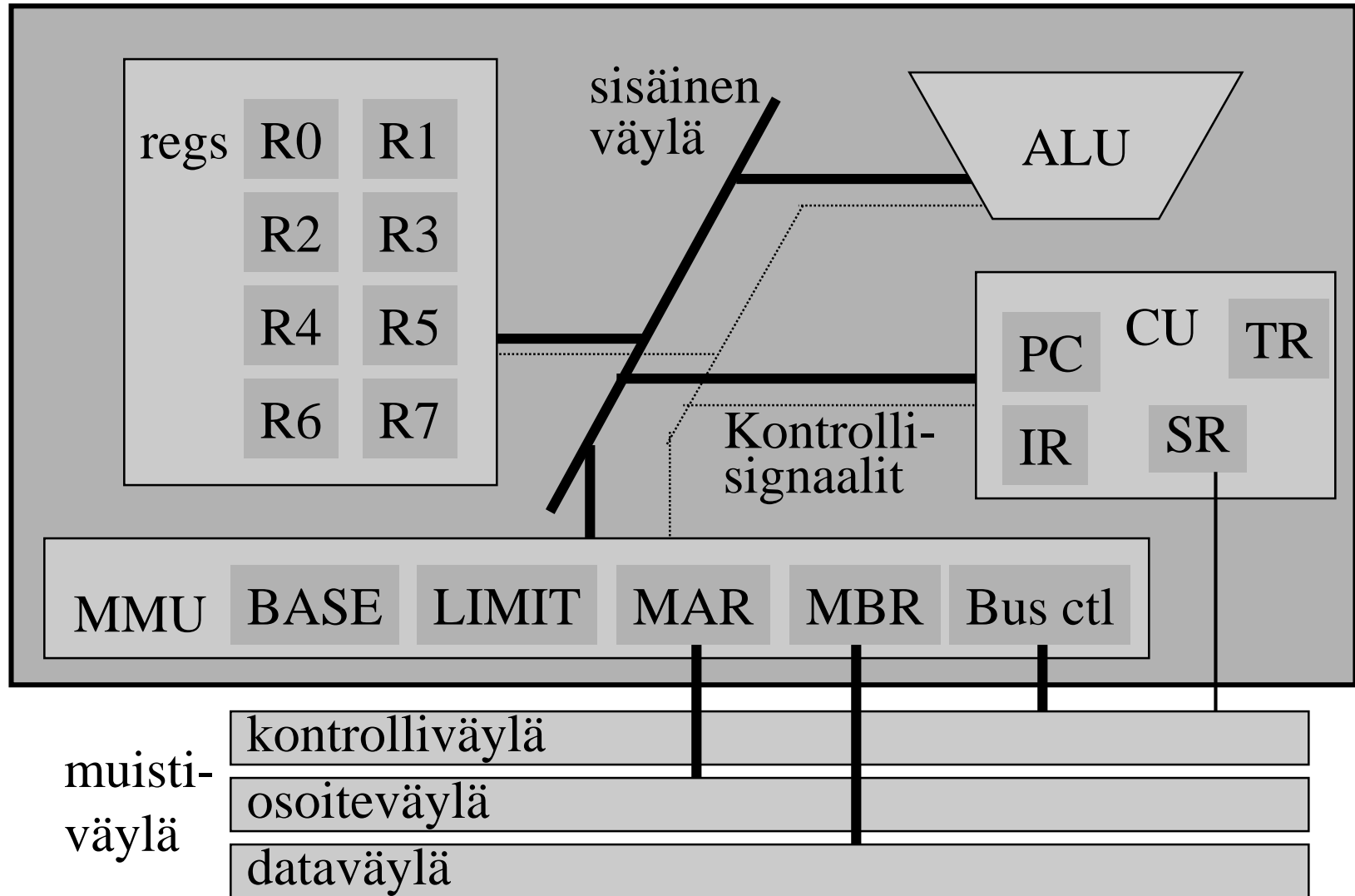
Tiedon osoitus ttk-91:ssä

Indeksointi, taulukot, tietueet

Suorituksenaikainen suorittimen ja muistin sisältö

TTK-91 suorittimen rakenne

TTK-91 konekieli

Operaatio 8 bit	Rj 3 b	M 2 b	Ri 3 b	Attribuutti (arvo tai osoite) 16 bittiä
--------------------	-----------	----------	-----------	--

- Kukin käsky 32 bittiä. Oma operaatiokoodi kullakin käskyllä
- Käskyn rekisterien ja attribuuttien tulkinta riippuu käskystä ja osoitusmuodosta (M)
- Tietotyyppi:
  - Vain 32-bittinen kokonaisluku (tai vain bittejä)
  - EI: merkkejä, liukulukuja, totuusarvoja

TTK-91 rekisterit

- 8 yleisrekisteriä
  - vain näitä rekistereitä voi osoittaa tai lukea/kirjoittaa (suoraan) konekäskyillä
  - kaikki laskenta tapahtuu rekistereiden avulla
    - vain 8 ”muistipaikkaa” varsinaista laskentaa varten
  - R0 työrekisteri
    - indeksirekisterinä == 0 (vakio nolla eli indeksirekisterinä R0:n käyttö tarkoittaa lukua 0 rekisterin R0 sisällön asemesta), eli ”ei indeksointia”
  - R1-R5 työ- ja indeksirekistereitä
    - tyyppi riippuu rekisterin käytöstä konekäskyssä

Aliohjelmien
toteutukseen
(ei tavalliseen
laskentaan)

- pino-osoitin SP (R6)
- ympäristöosoitin FP (R7)

Stack Pointer

Frame Pointer

TTK-91 Kontrolliyksikkö (CU)

- PC - Program Counter, käskyosoitin
  - seuraavaksi suoritettavan konekäskyn osoite
- IR - Instruction Register, käskyrekisteri
  - suorituksessa oleva konekäsky
- TR - Temporary Register, apurekisteri
  - tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana
- SR - State Register, tilarekisteri
  - suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

TTK-91 Tilarekisteri SR

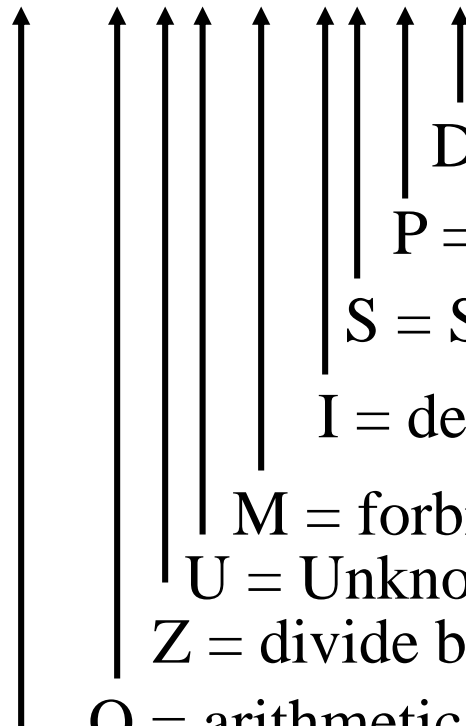
- Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui edellisen käskyn suorituksessa
  - virhetilanteet, poikkeukset, keskeytykset
  - konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
  - vertailun tulos
- Tilatietoa siitä, mitä systemissä tapahtui viime aikoina
  - käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit (laitekeskeytykset, device interrupts)
- Tilatietoa siitä, mitä suoritin saa tehdä jatkossa
  - etuoikeutettu vai tavallinen suoritustila? (kaikki muistialueet ja kaikki käskyt sallittuja)
  - poikkeukset ja keskeytykset sallittuja vai ei?

Tilarekisteri SR ⁽⁹⁾

32 bittiä (kunkin arvo 0 tai 1)

SR:

GEL OZUM IS P D ????????

D = Interrupts Disabled (kesk. estetty)

P = Priviledged mode (etuoik. tila)

S = SVC (supervisor call) palvelupyyntö

I = device Interrupt (laitekeskeytys)

M = forbidden Memory address

U = Unknown instruction

Z = divide by Zero

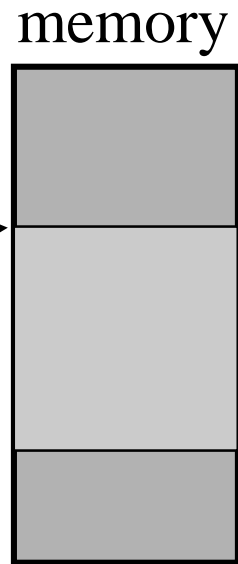
O = arithmetic Overflow

GEL = comparison indicators: Greater, Equal, Less

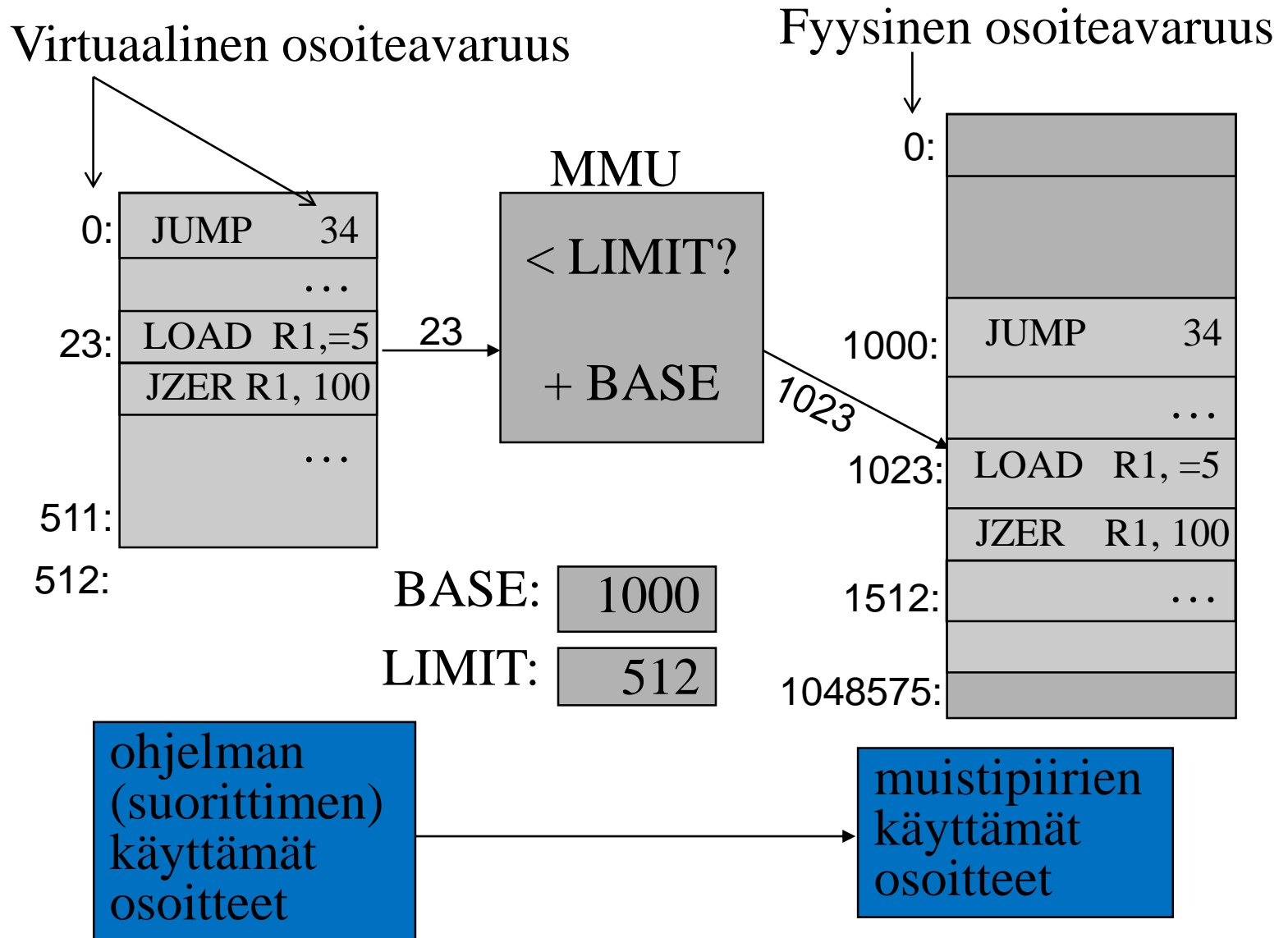

TTK-91 Muistinhallintayksikkö (MMU)

- Muistiinviittausrekisterit
  - MAR - Memory Address Register, muistiosoite
  - MBR - Memory Buffer Register, luettava/kirjoitettava arvo suorittimella
- Ohjelman käytössä oleva muistialue
  - vain tähän alueeseen voi viitata (koodi, data)
  - BASE - muistisegmentin alkuosoite
  - LIMIT - muistisegmentin koko
  - kaikki osoitteet suhteellisia BASE rekisterin arvoon
    - esim. jos BASE=8000, niin ohjelman osoite 34 viittaa muistiosoitteeseen 8034
  - käyttöjärjestelmä asettaa ja valvoo

TTK-91 Kanta ja rajarekisterit

Tiedon sijainti suoritusaikana

- Muistissa (=keskusmuistissa)

- iso

Esim. 256 MB, tai 64 milj. 32 bitin sanaa

- hidas

Esim. 50-150 ns

- data-alueella vai konekäskyssä vakiona?

- Rekisterissä

- pieni

Esim. 256 B, tai 64 kpl 32 bitin sanaa

- nopea

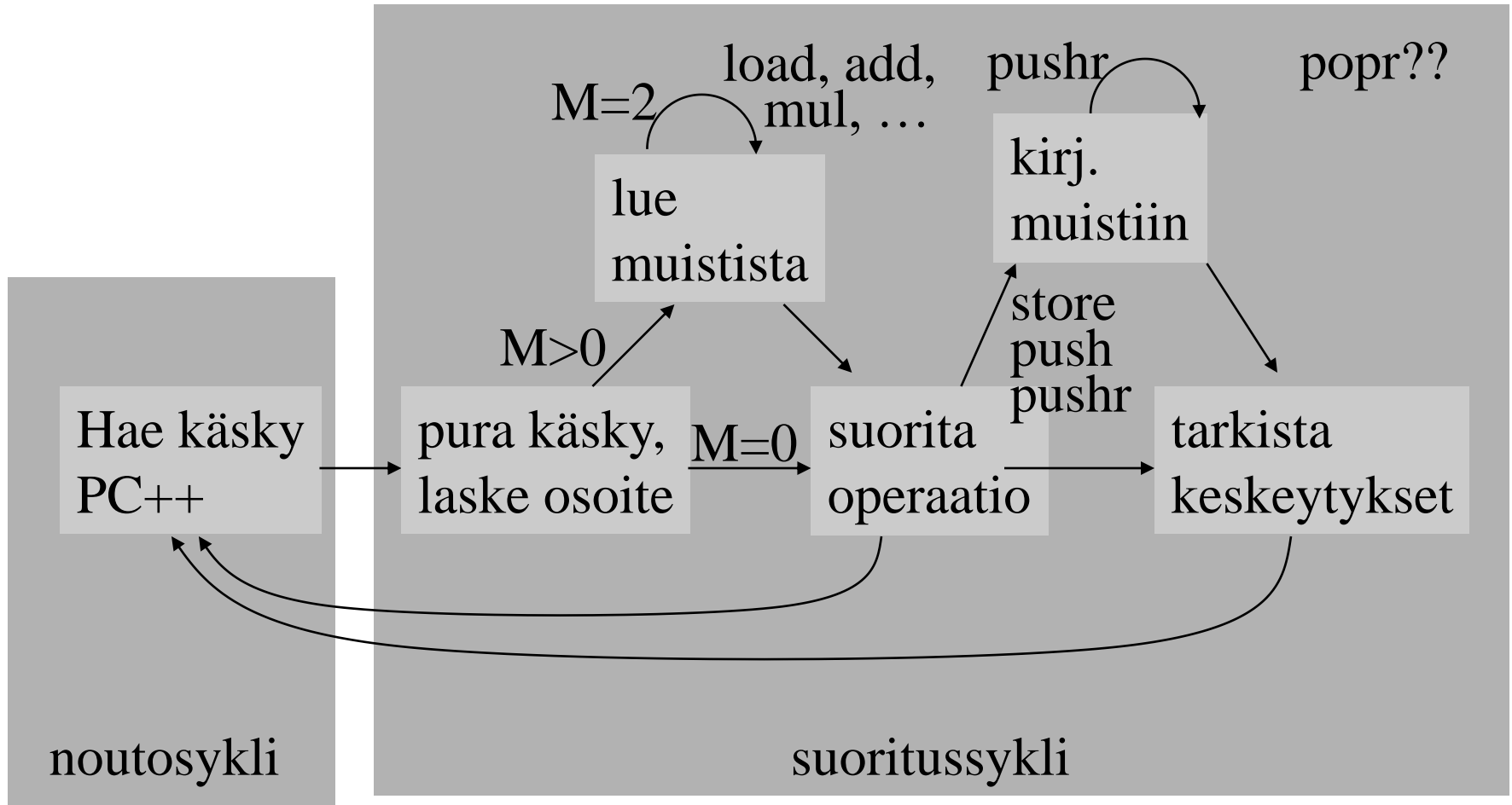
Esim. 1 ns

TTK-91: 8 kpl + PC + ...

Milloin muuttujan X arvo pidetään
muistissa ja milloin rekisterissä?

Missä päin muistia? Miten siihen viitataan?

TTK-91 Nouto- ja suoritussykli vielä vähän tarkemmin

TTK-91 operaatiot

- Muistiinviittaukset
  - tavalliset: load & store, aritmetiikan yhteydessä
  - pino-operaatiot (aliohjelmien toteuttamista varten)
- I/O käskyt
- Kokonaislukuoperaatiot
- Loogiset operaatiot totuusarvoille
- Bittien siirtokäskyt (shift instructions)
- Kontrollin siirtokäskyt
  - mistä löytyy seuraavaksi suoritettava käsky?
(ellei se ole seuraavassa muistipaikassa)
- Muut käskyt

TTK-91

muistiinviittausoperaatiot

- LOAD

LOAD R1, X

LOAD R5, @ptrX

- käskyä käytetään myös
rekistereiden kopiointiin (Move operaatio)

LOAD R0, R5

- STORE

- tallettaa aina muistiin

STORE R2, X

STORE R3, Tbl(R4)

- PUSH, POP, PUSHHR, POPR

- aliohjelmien toteut-
tamista varten

PUSH SP, R1 ; store to stack

POP SP, R1 ; take from stack

- käsitellään myöhemmin

TTK-91 I/O operaatiot

- IN

IN R3, =KBD

- lue arvo (kokonaisluku) rekisteriin annetulta laitteelta (vain KBD määritelty)

- OUT

OUT R2, =CRT

- tulosta arvo (kokonaisluku) rekisteristä annetulle laitteelle (vain CRT määritelty)

- Laitteet?

- KBD - näppäimistö, stdin
- CRT - näyttö, stdout
- ei muita! (ei levyä, ei verkkoa, ...)

TTK-91

kokonaislukuoperaatiot

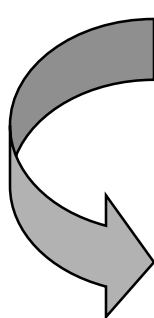
- LOAD ("move") `LOAD R3, R1 ; R3 ← R1`
- ADD, SUB `ADD R3, X ; R3 ← R3 + Mem(X)`
`SUB R3, =1 ; R3 ← R3 - 1`
- MUL `MUL R3, Tbl(R1) ; R3 ← R3 * Mem(Tbl + R1)`
- DIV, MOD `LOAD R1, =14`
`DIV R1, =3 ; R1 ← 4`
`LOAD R1, =14`
`MOD R1, =3 ; R1 ← 2`

TTK-91

loogiset (bitti)operaatiot ⁽⁴⁾

- NOT, AND, OR, XOR
  - kaikille 32 bitille
  - yksi bitti kerrallaan

LOAD R1, =12	; R1 = 000...000 1100
LOAD R2, =5	; R2 = 000...000 0101
<hr/>	
AND R1,R2	; R1 = 000...000 0100
OR R1,R2	; R1 = 000...000 1101
XOR R1,R2	; R1 = 000...000 1001
NOT R1	; R1 = 111...111 0011

TTK-91 bittien siirtokäskyt

- SHL, SHR, SHRA

- siirrä bittejä vasemmalle tai oikealle
- täytä nollilla (tai etumerkkibitillä)

```
LOAD R1,=5    ; R1 = 000...000 00101 = 5
SHL  R1,=1     ; R1 = 000...000 01010 = 10
```

- yhden bitin siirto vasemmalle on sama kuin 2:lla kertominen! (jos vas. puolinen etumerkkibitti ei vaihdu)
- positiivisilla luvuilla yhden bitin siirto oikealle on sama kuin 2:lla jakaminen!

```
LOAD R1,=5    ; R1 = 000...000 00101 = 5
SHR  R1,=1     ; R1 = 000...000 00010 = 2
```

```
LOAD R1,=-5    ; R1 = 111...111 11011 = -5
SHRA R1,=1     ; R1 = 111...111 11101 = -3
```

TTK-91

kontrollin siirtokäskyt

- JUMP `JUMP Loop`
- COMP `COMP R3, =27` `COMP R2, X`
  - asettaa tilarekisteriin SR vertailun tuloksen: L, E tai G
- JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE
  - perustuu tilarekisterin tietoon eli viimeksi suoritettuun COMP-käskyyn `JGRE Loop`
- JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS
  - perustuu annetun rekisterin arvoon `JPOS R1, Loop`
- CALL, EXIT `(käsitellään myöhemmin)`
- SVC `SVC SP, =HALT` ; ohjelman suoritus päättyy

TTK-91 muut käskyt

- NOP

NOP

- No OPeration, tyhjä käsky, älä tee mitään
- varaa kuitenkin muistia yhden sanan (32 bittiä)
- suoritetaan samoin kuin muutkin käskyt
  - kuluttaa aikaa
  - käskyllä voi olla osoite, johon voi hypätä

```
JZER R4, OHI
....
OHI NOP
....
```

Tiedon osoitusmuodot TTK-91

- Vain jälkimmäiselle operandille
  - Ensimmäinen operandi on aina rekisteri
- Välitön operandi (ei muistiosoitusta)
  - OPER Rj, =ADDR(Ri) $M = 0 = 0b00$
  - Jälkimmäinen operandi: ADDR+Ri
  - Kumpi vain voi puuttua (ADDR=0 tai Ri=R0)
- Suora (indeksoitu) muistiosoitus
  - OPER Rj, ADDR (Ri) $M = 1 = 0b01$
  - Jälkimmäinen operandi: Mem(ADDR+Ri)
- Epäsuora (indeksoitu) muistiosoitus
  - OPER Rj, @ADDR(Ri) $M = 2 = 0b10$
  - Jälkimmäinen operandi: Mem(Mem(ADDR+Ri))

Indeksointi

```
LOAD R4,=Tbl(R3)
LOAD R4,Tbl(R3)
LOAD R4,@Tbl(R3)
```

- Laske aina ensin ns. tehollinen muistiosoite (effective address, EA):

$$EA = Tbl + (R3) = 201$$

- Sitten katso moodia ja tee niin monta muistinoutoa kuin tarvitaan (tai ei yhtään)

– ”=”: 0 kpl

$R4 \leftarrow 201$

(välitön)

– tyhjä: 1 kpl

$R4 \leftarrow \text{Mem}[201] = 11$

(indeksoitu)

– ”@”: 2 kpl

$R4 \leftarrow \text{Mem}[\text{Mem}[201]]$
 $= \text{Mem}[11] = 300$

(epäsuora)

pelkkä rekisterin nro @-merkin jälkeen $\Rightarrow$ vain 1 muistinouto

STORE käsky $\Rightarrow$ 1 kpl vähemmän noutoja ja yksi tallennus

Indeksoinnin käyttö taulukkojen ja tietueiden yhteydessä

- Taulukot

- taulukon alkuosoite vakiona
- taulukon indeksi indeksirekisterissä

LOAD R5, Tbl(R3)

1854 14

- Tietueet

- tietueen alkuosoite indeksirekisterissä
- tietueen kentän suhteellinen osoite tietueen sisällä vakiona

LOAD R2, Salary(R5)

6 1244

TTK-91 assembler

kääntäjän ohjauskäskyt

- Eivät generoi lainkaan konekäskyjä
  - suoritetaan käännoaikana
- EQU - Equal
  - antaa arvon symbolille symbolitauluun
- DC - data constant
  - varaa yhden sanan tilaa muistista, antaa sille alkuarvon ja antaa osoitteen symbolin arvoksi (symbolitauluun!)
  - esim. muuttujan tai ison vakion määrittely
- DS - data segment
  - varaa monta sanaa tilaa muistista, antaa arvon symbolille
  - alkuarvot ovat epämääräisiä!
  - esim. taulukon tai tietueen tilan varaus

Sata EQU 100

LOAD R1, =Sata

X DC 50

LOAD R1, X

Tbl DS 200

LOAD R3, Tbl(R1)

TTK-91 symbolinen konekieliohjelman

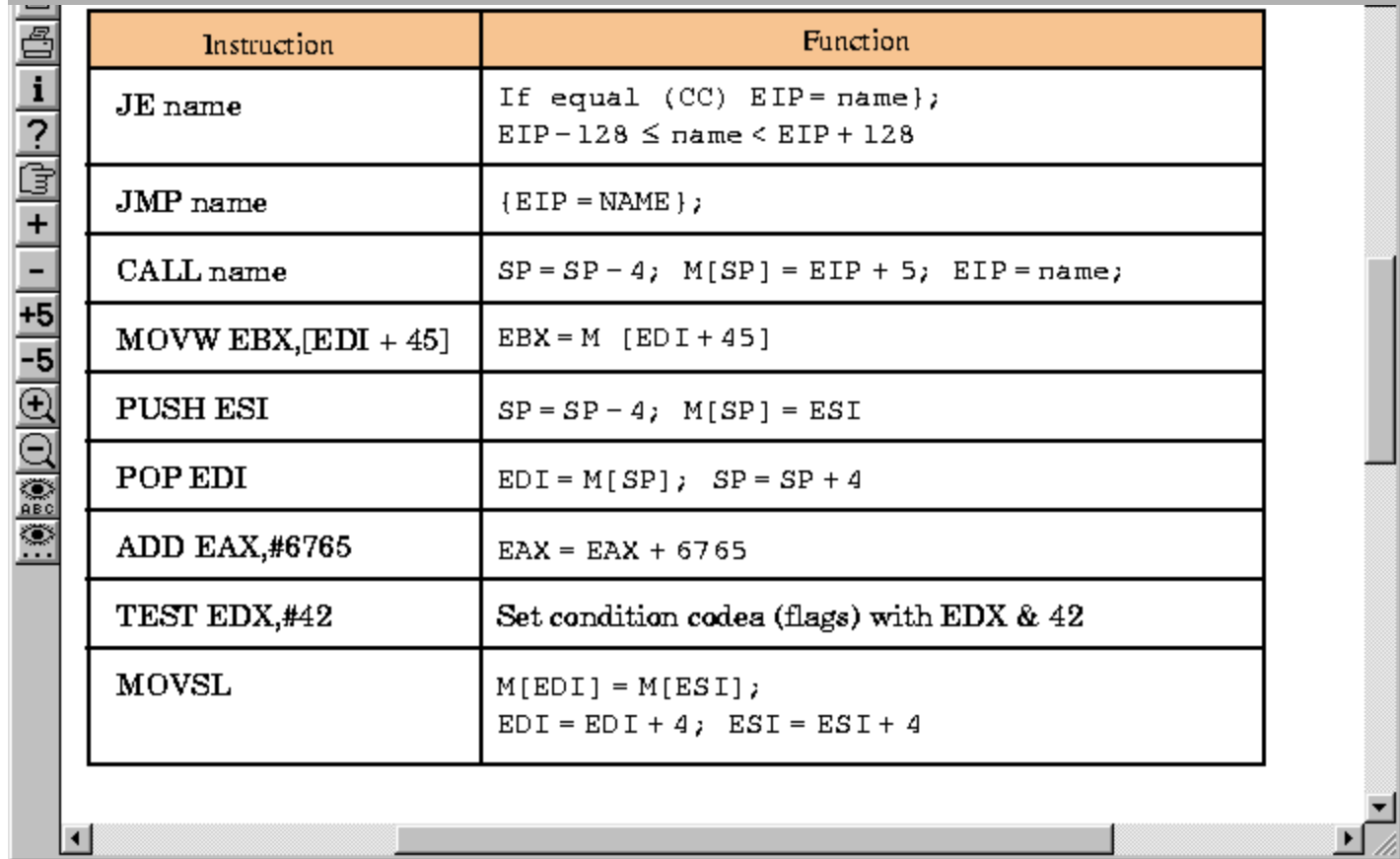
hello.k91

```
X      DC      13
Y      DC      15

MAIN  LOAD R1, X
      ADD   R1, Y
      OUT   R1, =CRT
      SVC   SP, =HALT
```

-- Loppu --

Some typical 80x86 intructions and their function

Instruction	Function
JE name	If equal (CC) EIP = name; $EIP - 128 \leq name < EIP + 128$
JMP name	{ EIP = NAME };
CALL name	SP = SP - 4; M[SP] = EIP + 5; EIP = name;
MOVW EBX,[EDI + 45]	EBX = M [EDI + 45]
PUSH ESI	SP = SP - 4; M[SP] = ESI
POP EDI	EDI = M[SP]; SP = SP + 4
ADD EAX,#6765	EAX = EAX + 6765
TEST EDX,#42	Set condition codes (flags) with EDX & 42
MOVSL	M[EDI] = M[ESI]; EDI = EDI + 4; ESI = ESI + 4

Fig. 3.32 [PaHe98]